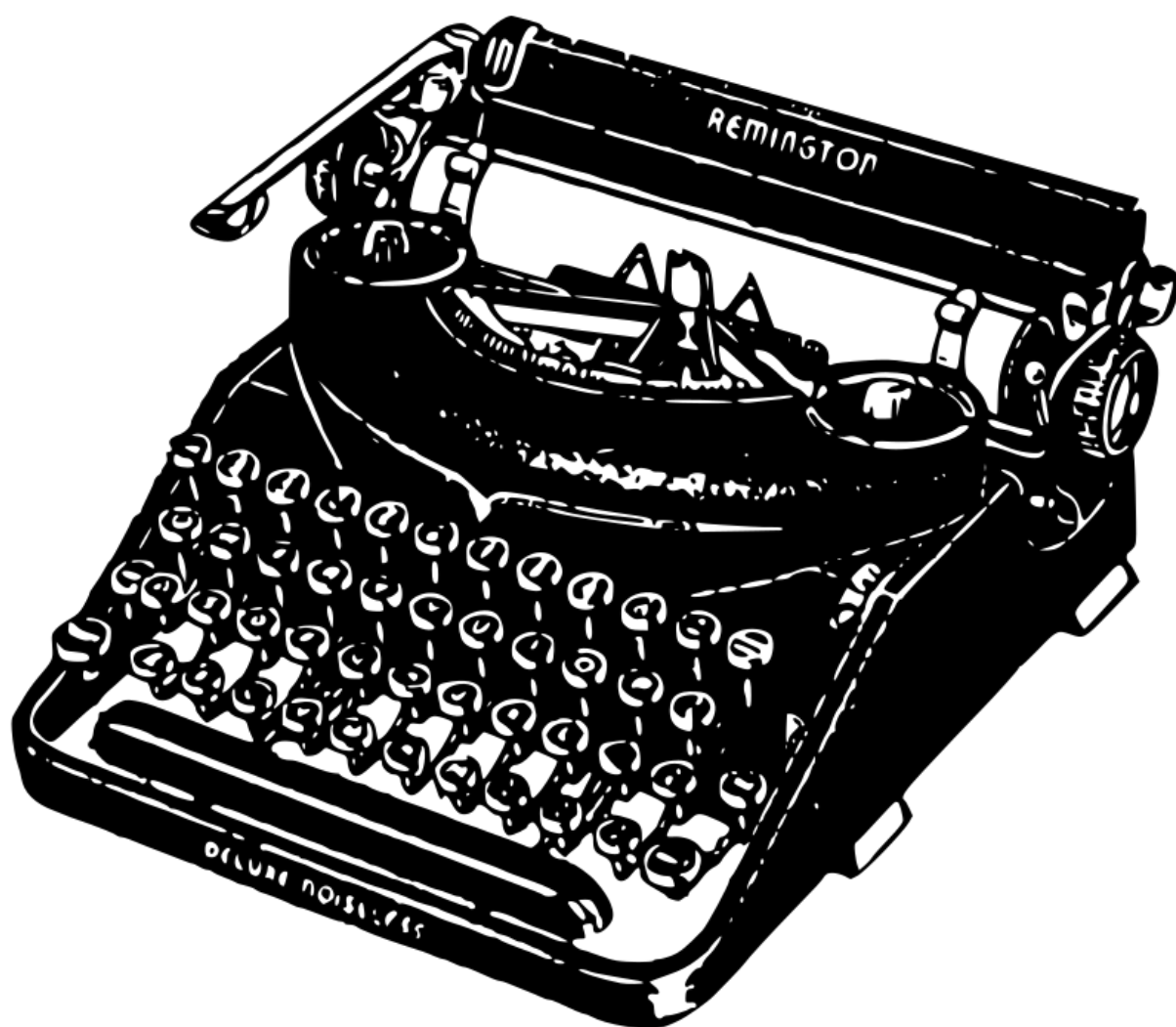

tekster fra

1500-tallet

Renessansen

Michel de Montaigne

Kapittel 18: Om frykt

Fra boken *Essais* (1580)

Jeg stanset, fra meg av redsel, og stemmen satt fast i min hals.

[Obstupui, steteruntque comae et vox faucibus haesit.]

Jeg er ingen god naturforsker (som de sier), og har lite kunnskap om hvilke mekanismer som får frykten til å virke i oss, men sikkert er det at den er merkverdig, og leger sier at ingen annen følelse raskere kan få vår dømmekraft ut av balanse. I sannhet, jeg har sett mange mennesker bli gale av frykt: Selv hos de mest stødige er det lett å se at frykten, når den angriper, kan bringe frem de frykteligste vrangforestillinger. Her vil jeg se bort fra «folkemassene», som den stundom får til å se oldeforeldre stige ut av graven innhyllet i sine likklær, og andre ganger varulver, nisser og monstre. Men selv blant soldater, hvor frykten burde ha aller minst å si, hvor mange ganger har den ikke forvandlet en saueflokk til en skvadron med rustninger? Siv og rør til væpnede menn og lansesvingere? våre venner til våre fiender, og det hvite, korset til det røde?

Da Monsieur de Bourbon inntok Roma, ble en flaggbærer som vokter St. Peter-området så grepet av frykt ved lyden av første alarm, at han med fane i hånd styrtet gjennom et hull i den ødelagte muren, ut av byen og rett mot fienden. I sin forvirring trodde han at han var på vei mot byens indre, og bare i siste liten, da han så Monsieur de Bourbons tropper stille seg opp for å gjøre motstand – de trodde byens forsvarere hadde kommet ut for å møte dem – innså han feilen, og fikk snudd og gått tilbake gjennom det samme hullet han kom ut fra. Han hadde da forvillet seg mer enn tre hundre skritt ut på sletten.

Jeg stanset, fra meg av redsel

... – sitat fra Vergil (romersk forfatter)

naturforsker – en som kjenner menneskets biologi

merkverdig – underlig

stødige – mentalt sterke

bringe frem – skape

vrangforestilling – falsk oppfatning av noe

«folkemassene» – her: vanlige folk, uten dannelse

Stundom – iblant, av og til

Likklær – klær man har på i graven

Skvadron med rustninger – kampklare menn.

Det hvite korset – symbol på den franske hæren. **Det røde** er her et symbol på den spanske.

Poenget: Frykt kan få soldater til å bytte side.

Da Monsieur ... Roma – Refererer plyndringen av Roma i 1527, av spansk-østerrikske styrker. Hertugen av Bourbon ledet disse styrkene

Tropper – soldater

Sletten – området utenfor bymuren

Det gikk ikke på langt nær like bra for Kaptein Juille sin flaggbærer da Saint Pol ble tatt fra oss av greven av Bures og Monsieur du Reu. Han var nemlig så fra seg av skrekk, at han kastet seg ut av byen gjennom en kanonåpning, med banner og det hele, og ble revet i stykker av angriperne. Fra samme beleiring er det også verdt å minnes den intense frykten som grep, fanget og frøs en adelsmanns hjerte i så stor grad at han falt død om på bakken idet fienden brøt seg gjennom, uten å ha fått så mye som en skramme.

En lignende frykt kan av og til gripe en hel mengde. I et av sammenstøtene mellom Germanicus og germanerne flyktet to store tropper i hver sin retning, fullstendig skrekkslagne, slik at den ene flyktet mot det stedet den andre forlot.

Av og til gir frykten oss vinger på føttene, som i de to første eksemplene; andre ganger spikrer den våre føtter til bakken og binder oss fast, som i tilfellet med keiser Teofilos, som i et slag han tapte mot sarasenerne, ble så forskrekket og lammet at han var ute av stand til å flykte ...

Så sterk er frykten at den til og med frykter hjelp

[Adeo pavor etiam auxilia formidat]

... helt til Manuelos, en av de fremste lederne i hæren hans, hadde halt og ristet i ham som for å vekke ham fra en dyp søvn, og sa: «Hvis du ikke blir med meg, dreper jeg deg; for det er bedre at du mister livet, enn at du som fange ender opp med å miste hele riket.»

Frykten viser seg på sitt aller sterkeste når den, alene og på egen hånd, gir oss tilbake den tapperheten og det motet som den tidligere hadde stjålet fra vår følelse av plikt og ære. I det første organiserte slaget romerne tapte mot Hannibal under konsul Sempronius, ble en styrke på omtrent ti tusen fotfolk grepet av

Da Saint Pol... – referer til 1537, da Spansk-Østerrikske leiesoldater, ledet av Bures og de Reu, beleiring, ødela og brente en by i Saint Pol-området i dagens Frankrike. Flesteparten av byens 4000 innbyggere ble drept.

Beleiring – det å omringe en by

Germanicus – romersk general som levde før og etter år 0.

Germanere – samlebetegnelse for ulike stammer i Nord- og Sentral-Europa i antikken.

Teofilos – Bysantisk (Øst-romersk) keiser fra 829–42

Sarasenerne – begrep brukt om arabiske muslimer fra Irak til Spania

Så sterk er frykten ... – Sitat fra den romerske Quintus Curtius

Frykten viser seg på sitt aller sterkeste – viser her til at frykt kan ta fra oss motet, men blir vi redde *nok*, kan den gjøre oss modige på nytt.

I det første organiserte slaget ... Hannibal – Refererer til

skrekk. Da de i sin feighet ikke så noen annen måte å komme seg unna på, kastet de seg inn fiendens hær der den var på sitt sterkeste, brøt igjennom den med en utrolig anstrengelse, og drepte mange kartagere. På denne måten kjøpte de en skammelig flukt til prisen av det som en ærefull seier ville ha kostet.

Frykt er det jeg frykter aller mest. I intensitet overgår den alt man kan bli utsatt for.

Hvilken følelse kunne være bitrere og mer legitim enn den Pompeius sine venner følte da de var ombord i skipet med ham og ble vitner til det grusomme blodbadet? Men frykten for de egyptiske seilene som nærmet seg var så kveldende, at man observerte hvordan det eneste de hadde i tankene var å komme seg i sikkerhet og få sjøfolkene til å ro fortere og flykte ved årenes slag. Først da de kom til Tyros, og ikke lenger trengte å frykte, fikk de anledning til å reflektere over tapet de hadde lidd, og slippe løs de klager og tårer som denne andre og mer dominerende følelsen frem til da hadde holdt i sjakk.

Da drev frykten all visdom ut av mitt sinn.

[Tum pavor sapientiam omnem mibi ex animo expectorat.]

De som har fått juling i et slag, blodige og sårede som de er, må tilbake igjen til kamp neste dag. Men de som derimot har fått skrekken for fienden i seg, dem får du ikke engang til å se i fiendens retning. Folk som går og er redde for å miste sine eiendeler, bli forvist eller bli underkuet, lever i en kontinuerlig angst som tar fra dem søvnen og lysten på mat og drikke, mens de som faktisk er fattige, landsforviste eller slaver, ofte er like fornøyde med tilværelsen som andre. Og alle de menneskene som ikke lenger har orket å bære redselens intense smerte, og i stedet har valgt å ta livet sitt ved henging, drukning eller ved å kaste seg ned fra en høyde,

slaget ved Trebia i 218 f.Kr., mellom Roma og Kartago

Pompeius ... Referer til drapet på Pompeius, berømt romersk general og Julius Caesar sin fiende i år 48 f.Kr. Pompeius dro til Egypt for å søke tilflukt, men ble sveket og stukket ned og drept på en skammelig måte av folk som lot som om de var vennene hans, idet han gikk i land.

Tyros – Gammel by i det som i dag er Libanon.

Tapet de hadde lidd – tapet av Pompeius, deres elskede og høyt respekterte leder.

Da drev frykten ... – sitat fra Ennius, romersk dikter som levde ca. 200 år f.Kr., sitert av Cicero, romersk politiker som døde i 44. f.Kr.

Tilværelsen – her: livet sitt, hvordan de har det

har tydelig vist oss at frykten er enda mer intens og uutholdelig enn døden selv.

Grekerne anerkjenner en annen form for redsel som ikke er forårsaket av våre feilvurderinger. Denne redselen, sier de, kommer uten tydelig årsak og fra en guddommelig impuls, og den kan ofte gripe hele folkegrupper eller hærer. Slik var den skrekken som førte til en forbløffende ødeleggelse i Kartago. Man hørte bare skrik og skremte stemmer. Innbyggerne kunne sees løpende ut av husene sine, som om en alarm hadde gått, og angripe, skade og drepe hverandre, som om fiender hadde kommet for å ta byen deres. Alt var i kaos og opprør, inntil de ved bønner og offer hadde dempet gudenes vrede. Dette kaller de panisk skrekk.

Som ikke er forårsaket av våre feilvurderinger – som vi ikke selv kan noe for

Fra en guddommelig impuls – sendt fra gudene. Ordet «panikk» er opprinnelig gresk og henger sammen med navnet på guden Pan.

Kartago. By fra antikken som ligger i dagens Tunisia. Kartago var Romas største fiende frem til den ble ødelagt av romerske styrker i år 146 f.Kr.

Kilde:

Michel de Montaigne, [1580]: «Om frykten», i *Tekstehefte om renessansen*, KublaKan, [sett inn riktig url og nedlastingsdato]

Martin Luther

Salme 46. Vår Gud han er så fast en borg

(ca. 1527)

1.

Vår Gud han er så fast en Borg,
han er vårt Skjold og Verge.
han hjelper oss i all vår Sorg
og flytter for oss Bjerger
Den gamle fjende nu
seg reiser harm i hug;
hans rustning først og sist
er Ondskap, Løgn og list.
På jord er ei hans like.

2.

Vår Makt ei hjelper oss et Grann,
vi dødsens var og dåret;
men for oss går den rette Mann,
som Gud selv har utkåret;
den rette sant og visst,
han heter Jesus Krist;
han er den sanne Gud,
han holder Kampen ud.
Sin Vold han vet å vergel!

Så fast en borg – en så sterk

borg

verge – her beskyttelse/våpen

hjelper oss av – i den tyske

originalen står det at han hjelper oss «fritt», altså at han gjør det gratis

Bjerger – fjell

Fjende – fiende, altså Djevelen

Nu - nå

Seg reiser harm i hug – reiser seg sint

visst – helt sikkert

På jord er ei hans like – Det finnes ikke noen som ham (like fæle) på jorden

Et Grann – noen ting

Vi dødsens ... dåret – vi ville ha blitt lurt og ha dødd (på egen hånd)

Men for oss går den rette

Mann – men foran oss går den rette mann

Utkåret – valgt ut

Den rette sant og visst? – den rette, med sikkerhet

Krist – **Kristus**

Ud - ut

Sin Vold han vet å vergel: Her: han har kontroll over slagmarken

3.

Var verden enn av Djevler full
som ville oss oppsluke,
vi frykter ei, skjønt Støv og Muld
den makt og list de bruke.
Den lede Satans Verk
om arg han er og sterk,
ei skader oss et Hår,
han dømt og bunden går.
et Guds Ord kan ham felle.

4.

Og Ordet skal de lade stå,
og dertil Utakk have,
for Herren selv vil med oss gå,
alt med sin Ånd og Gave.
Og tok de enn vårt Liv,
Gods, Ære, Barn og Viv,
la fare hen, la gå!
de kan ei mere få,
Guds rike vi beholder.

Var verden enn av djevler full

– om verden så hadde vært full
av djevler/demoner

Oppsluke – sluke oss

Skjønt støv og muld – på tross
av støv og jord – (uansett hva
som kommer så frykter vi ikke)

Den lede Satans Verk –

Handlingene til Satan, som er
ond, falsk, avskyelig

Om arg ... og sterk – selv om
han er sint og sterk

Dømt og bunden går – han er
allerede dømt og fanget

Et Guds ord ... – et (lite) ord fra
Gud er nok til å beseire ham
lade

Ordet – her: Bibelen

Og dertil utakk have – og i
tillegg ikke ha noe takk for det
(dette er ikke noe de bestemmer
over)

Herren – Gud

Alt med – med

Og tok de enn ... Og selv om de

Gods – eiendeler

Viv – kone

La fare hen, la gå – bare la alt
sammen forsvinne!

De kan ei mere få – de
(djevlene) kan ikke få mer

Guds rike ... beholder – vi
beholder Guds rike

Kilde:

Luther, Martin [1529]: «Den 46de Davids Salme», i *Dikt fra antikken til vår tid*. Vestens lyrikk gjennom 2700 år, Gyldendal Akademisk, Oslo.

